מספר פנימי:

כנסת ישראל

יוזמות: חברי הכנסת

_____

פ//

הצעה לתיקון חוק חינוך ממלכתי תשי"ג-1953

תיקון חוק חינוך ממלכתי	(4)	סעיף 2(ב) לחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 – בטל, ובמקומו יבוא:
		(ב) שר החינוך יפרסם בכל שנה דוח שנתי על פעולות המשרד לפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים.

דברי הסבר

כללי

כפי שמוסבר בדוח "דמוקרטיה לכאורה" של מכון זולת לשוויון וזכויות אדם, על פי התבחינים המקובלים על רוב החוקרים לצורך בחינת מידת הדמוקרטיות ו/או סמכותנות של משטר כלשהו, ניתן לקבוע שמודל המשטר במדינת ישראל הוא המודל ההיברידי. מאז הקמת המדינה שילב המשטר בישראל רכיבים סמכותניים ורכיבים דמוקרטיים, כאשר בתקופות שונות המשטר נטה לאחד מן הקצוות – הדמוקרטי או הסמכותני.

משטר דמוקרטי אמור לכבד ולהגן על שורה של זכויות אדם ואזרח בסיסיות. ככל שהמשטר נוטה לכיוון הסמכותני, כך גוברת הנטייה שלו להפר זכויות אדם ואזרח.

התהליכים הפוליטיים של שנות האלפיים התאפיינו במגמה של התרחקות המשטר בישראל מהקוטב הדמוקרטי, וחזרה אל פרקטיקות סמכותניות ודכאניות שאפיינו את שלטונה של מפא"י בשנות ה-50 וה-60. התבססות ההגמוניה של מפלגת שלטון יחידה בראשות נתניהו כראש ממשלה הביאה למאמץ מתמשך של החלשה ושל פירוק מנגנוני הפיקוח והבקרה על השלטון, לצד מאמצים להגבלת זכויות פוליטיות ודיכוי של שיח ביקורתי כלפי פעולות ומדיניות הממשלה.

מכון זולת ניסח 15 הצעות חוק שנועדו לעדכן ולחזק הוראות חוק קיימות כדי להתאימן למאבק בסמכותנות; מציעות לבטל חקיקה שהרעילה את השיח הפוליטי בישראל, העמיקה את השסעים בחברה הישראלית, צמצמה את המרחב הדמוקרטי ותייגה כגיס חמישי אזרחים וארגונים על בסיס השתייכותם למיעוט הערבי או בשל דעות פוליטיות אופוזיציוניות; וכן מציעות להקנות סמכויות למבקר המדינה ולמבקרים הפנימיים לבחון את השמירה של הגופים המבוקרים על זכויות אדם, ולראשונה להקים בישראל נציבות להגנה על זכויות אדם ולעגן את מעמד מגני זכויות אדם וההגנות עליהם.

הצעות חוק אלה אינן עוסקות בהיבטים נוספים שחשובים למאבק בסמכותנות, כגון הסדרה בחוקי יסוד של הליך החקיקה והזכויות לשוויון ולחופש הביטוי, משך הכהונה הראוי של ראש הממשלה, סמכויות בתי המשפט וכלל היחסים בין מערכת המשפט לבין הרשות המחוקקת והמבצעת. זאת מאחר שכבר מקודמות יוזמות חקיקה אחרות לגבי סוגיות אלה.

הצעות החוק לא יפתרו את כלל הבעיות של המשטר במדינת ישראל, אך אם יתקבלו הן עשויות לסייע בחיזוק ההגנות על זכויות האדם והאזרח, לסייע במאבק לבלימת המגמות הסמכותניות ולהטות את המשטר ההיברידי בישראל לכיוון הדמוקרטי.

תיקון חוק חינוך ממלכתי

מוצע לבטל את תיקון מס' 17 לחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953. בתיקון זה המכונה "חוק שוברים שתיקה" נוסף סעיף 2(ב) לפיו שר החינוך יקבע כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של אדם או של גורם חיצוני שפעילותו עומדת בסתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך הממלכתי, וכן כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של גורם חיצוני הפועל באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים או מדיניים מחוץ לישראל נגד חיילי צבא הגנה לישראל בשל פעולה שביצעו, או נגד מדינת ישראל. תיקון מס' 17 רק העצים את ההתערבות הפוליטית במערכת החינוך ויצר חוסר שוויון בין האפשרות של ארגוני ופעילי ימין להשתתף באופן חופשי יחסית בפעילויות במערכת החינוך, לעומת ההשתקה של קולות התומכים בזכויות אדם ודמוקרטיה. בעקבות התיקון, פעילים, ארגונים וחברי כנסת מהימין וכן שרים בממשלות נתניהו, חזרו וניסו למנוע השתתפות של ארגוני זכויות אדם ושמאל בפעילויות ואירועים במערכת החינוך ועם משרד החינוך. לעיתים אלה לוו באיומים על מנהלים ומנהלות ובזימונם לשימועים. במקום זאת, מוצע לחזק את החינוך לערכים דמוקרטיים באמצעות חיוב שר החינוך לפרסם בכל שנה דוח שנתי על פעולות המשרד שנעשו במטרה לפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן על פעולות חינוך שמבקשות לקדם חתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים (כלשון סעיף 2(א)(2) לחוק חינוך ממלכתי).